

Bebek **Masajı**

Prof. Dr. Hatice Bal-Yılmaz

© Copyright 2019

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN **Sayfa ve Kapak Tasarımı**
978-605-258-419-4 Akademisyen Dizgi Ünitesi

Kitap Adı **Yayıncı Sertifika No**
Bebek Masajı 25465

Yazar **Baskı ve Cilt**
Prof. Dr. Hatice Bal-Yılmaz Özyurt Matbaacılık

Yayın Koordinatörü **Bisac Code**
Yasin Dilmen MED058080

DOI
10.37609/akya.147

UYARI

Bu üründe yer alan bilgiler sadece lisanslı tıbbi çalışanlar için kaynak olarak sunulmuştur. Herhangi bir konuda profesyonel tıbbi danışmanlık veya tıbbi tanı amacıyla kullanılmamalıdır. *Akademisyen Kitabevi* ve alıcı arasında herhangi bir şekilde doktor-hasta, terapist-hasta ve/veya başka bir sağlık sunum hizmeti ilişkisi oluşmaz. Bu ürün profesyonel tıbbi kararların eşleniği veya yedeği değildir. *Akademisyen Kitabevi* ve bağlı şirketleri, yazarları, katılımcıları, partnerleri ve sponsorları ürün bilgilerine dayalı olarak yapılan bütün uygulamalardan doğan, insanlarda ve cihazlarda yaralanma ve/veya hasarlardan sorumlu değildir.

İlaçların veya başka kimyasalların reçete edildiği durumlarda, tavsiye edilen dozunu, ilacın uygulanacak süresi, yöntemi ve kontraendikasyonlarını belirlemek için, okuyucuya üretici tarafından her ilaca dair sunulan güncel ürün bilgisini kontrol etmesi tavsiye edilmektedir. Dozun ve hasta için en uygun tedavinin belirlenmesi, tedavi eden hekimin hastaya dair bilgi ve tecrübelerine dayanak oluşturması, hekimin kendi sorumluluğundadır.

Akademisyen Kitabevi, üçüncü bir taraf tarafından yapılan ürüne dair değişiklikler, tekrar paketlemeler ve özel-leştirmelerden sorumlu değildir.

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

YAZAR HAKKINDA

1974 yılında Akşehir’de doğan **Hatice BAL-YILMAZ**, ilk, orta ve lise öğrenimini Akşehir’de tamamlamıştır. 1995 yılında Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi’nde lisans eğitimini tamamladıktan sonra aynı yıl Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü’nün açtığı Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği yüksek lisans programını kazanmıştır.

1998’de “Mekanik Ventilatöre Bağlı Yenidoğan’ın Bakımı Konusu’nda Geliştirilen Bakım Standardının Bakım Kalitesine Etkisi” isimli bitirme tezini vererek yüksek lisansını, 2004 yılında “Bebek Masajının Bebeklerde Uyku Süresine, Büyüme-Gelişmeye ve Annelerde Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeyine Etkisinin İncelenmesi” konusunda yaptığı tezi ile de doktorasını tamamlamıştır. 1996-1997’de E.Ü. Tıp Fak. Nöroşirürji Kliniği Yoğun Bakım’da çalışmış, daha sonra araştırma görevlisi sınavını kazanarak Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi’ne atanmıştır, halen aynı kuruluştaki öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. 2012’de Doçent, 2018’de Profesör ünvanını alan yazar uzun yıllardır annelere ve hemşirelere bebek masajı eğitimleri düzenlemektedir. Yazarın çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliğine ilişkin çok sayıda ulusal ve uluslararası yayını, hakemlikleri, editörlük ve çeşitli kitap yazarlıkları bulunmaktadır.

GÜVENLİK NOTU

Bebek masajı, bir terapi ya da tedavi yöntemi değil, bebeğin gelişimini destekleyen bir tekniktir. Bebeğinizin herhangi bir tıbbi sorunu olduğunda (ateş, hastalık, döküntü vb.) mutlaka doktorunuza başvurun. Bu kitaptaki tekniklerin yanlış uygulanmasından doğabilecek sorunlardan kitabın yazarı ve yayıncısı sorumlu değildir.

*Yaşam yolculuğumda bana eşlik eden en büyük
mucizem ve en iyi öğretmenim;
oğlum Bora'ya*

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
İlk Masaj Doğumla Başlar	3
Nasıl Bir Bakımı Tercih Edersiniz?	4
Bebekler ve Babaları.....	6
Masajın Tarihçesi.....	8
Masajın Yararları.....	10
Oksitosin ve Dokunma	11
Beyin Gelişimi ve Dokunma.....	19
Bağlanma ve Dokunma	29
Bağ Kurma ve Bağlanma	34
Ten Teması.....	38
Emzirme	40
Göz Teması.....	42
Ses Teması.....	43
Koku	44
Gülme.....	45
Ağlama.....	46
Dokunma Tipleri.....	59
Bebek Masajında Kullanılan Teknikler.....	61
Bebeğinize Enerjinizi Aktarın	64
Yağlar.....	65
Bebek Masajı Yapılacak Ortamın Hazırlığı.....	67
Masaj Uygulayacak Olan Kişin Pozisyonu	69
Masaj İçin Uygun Zamanlama.....	70
Bebeğin Masaja Hazırlanması	71
Masaj Uygularken Nelere Dikkat Edilmelidir?.....	72
Bebeğin Masajla Tanışması (Hafif Masaj).....	75
Bebek Masajı Adımları	76
Bebeklerde Savunmacı / Kaçınmacı Davranışlar	85
Gevşeme Dokunuşu	86
Bebeklerin Masajdan Hoşlandıklarını Gösteren İpuçları	87
El Masajı	87
Hastalık ve Özel Durumlarda Masaj.....	88
Gaz ve Kolik Masajı.....	89
Prematüre Bebeklerde Masaj	93
Özel Durumu Olan Bebeklerde Masaj.....	99
Kaynaklar	111

ÖNSÖZ

Bebek masajı konusundaki çalışmaları ile ülkemizde öncü bir rol oynayan Prof. Dr. Hatice Bal Yılmaz “BEBEK MASAJI” adlı kitabıyla 18 yıllık deneyimlerinin sonucunda edindiği bilgi, beceri ve duygu birikimini yeni anne babalara aktarıyor. Değerli akademisyen Prof. Dr. Hatice Bal Yılmaz’ı anne ve bebek sağlığı konusunda çok yararlı olacağını düşündüğüm bu güzel eseri için kutluyorum.

Bu kitap sadece sağlıklı ve hasta bebeklere nasıl masaj yapılacağını öğretmekle kalmıyor; tarihsel süreç içinde pozitif dokunma ve tensel temasın öneminin nasıl fark edildiğini, bebeğin “duygu deposunun sevgiyle doldurulması” ve “duygusal öğrenmeyle kişilik kazanması” konularını akıcı bir şekilde anlatıyor.

Bebek masajının annenin bebekle iletişim kurma, bebeğin ihtiyaçlarını anlama yeteneğinin geliştirilmesi yanında bebekler için ideal bir rahatlatma sağlayan, bebeğin sevildiğini ve güvende olduğunu hissettiren bir uygulama yöntemi olduğunu vurguluyor. Anne ve babaları yumuşak bir ses tonuyla konuşarak ve rahatlatıcı, nazik dokunuşlarla kucaklayarak bebeklerinin kendisini ifade etmesine izin vermeleri konusunda bilgilendiriyor.

Sevgili anne ve babalar “bebeğinize enerjinizi aktarmayı” ve bebek masajıyla “Ben seni seviyorum” demeyi bu güzel ve akıcı kitaptan öğrenebilirsiniz.

Ruhsal yönden doygun, sevgiyle büyüyen bebekler sağlıklı bir toplumun en temel taşlarını oluşturacaklardır.

Prof. Dr. Nilgün KÜLTÜRSAY

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları
Yenidoğan Bilim Dalı Başkanı

ÖNSÖZ

İnsan olmak, doğada var olmak, yaşamı güvenle devam ettirmek, birbiri üzerine inşa edilen farklı süreçlerin rol oynadığı bir durumdur. Bir insanın aklını kullanarak kendisinin ve toplumun yaşam seviyesini çağdaş standartların üzerine çıkarabilmesi, o insanın yaşam boyu gelişim evrelerinde anne-baba ve çevresindeki kişilerin ona kattığı fiziksel, fizyolojik, psikolojik ve sosyal kazanımların zamanında, bilimsel gerçekler doğrultusunda karşılanmasıyla sağlanır.

Bebekler doğum sonrasında bağlanacakları bireyi/bireyleri bulmaya ve bağlanmaya programlanmış olarak dünyaya gelirler. Yenidoğan bebek dokuz ay anne karnında duymaya alışık olduğu kokudan memeyi bulmayı bilir, annenin kalp seslerini duyarak teninin sıcaklığını hisseder, anne ve bebek birbirlerini güvenerek tanır ve anlar. Böylece bebeğin benliğinin oluşmasına, güven duygusunun gelişmesine ve bağımsız bir birey olmasına olanak sağlayacak “bağlanma” gelişmiş olur. Anne-baba-bebek arasında “bağlanma” ne kadar erken dönemde geliştirilirse, büyüme ve gelişme ivmesi de o kadar hızlı başlar ve devam eder.

Bir evlat sahibi olmanın hazzını tatmak ve onu topluma sevgiyle, mutlu, huzurlu, donanımlı, üretken, sağlıklı ilişkiler bağımsız bir birey olarak hazırlamak isteyen anne-babalar için bebek masajı uygulaması bir başlangıç olabilir. Elinizdeki “Bebek Masajı” kitabının bu konuda size çok iyi bir rehber olacağı inancındayım. Lisans ve lisansüstü eğitimi ve akademik çalışmaları süresince gurur duyduğum, başarılı çalışmalarıyla örnek olan, kazandığı deneyim ve bilgilerini öğrencileri ve toplumla paylaşan, beni daima onurlandıran Prof. Dr. Hatice BAL YILMAZ’ı kutluyor, bu kitabın siz anne ve babalar için vazgeçilmez bir kaynak olacağına inanıyorum.

Prof. Dr. Zeynep CONK

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Emekli Öğretim Üyesi

ÖNSÖZ

Bebek anne karnında yaklaşık 40 hafta çok güvenli, sıcak bir ortamdan dünyaya geldiğinde, birçok fizyolojik değişiklikler yaşar. Bebeğin ekstra-uterin yaşama uyumunda, en önemli koşullardan biri anne ve babaların bebeğin beslenme ve bakımının yanı sıra ebeveyn-bebek bağlanması ile temel güven duygusunun geliştirilmesidir. Bu bağın en güçlü yaratıcısı sevgidir. Sevmek dokunmaktır, doğumdan sonra anne-baba-bebek arasında göz göze temas, kucaklama, yumuşak sesle bebeğe seslenme, sevgi ile dokunma bebeğin temel güven duygusunu geliştirir ve yaşama uyumunu artırır ve bebeğin büyüme ve gelişmesine olumlu yönde katkı sağlar. Bebeklerin sevgi ile dokunulmaya ve sevgi ve güven sözcükleri duymaya gereksinimleri vardır. Tüm anne-babaların bu bilgiler ile donatılması gerekir.

Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Başkanı, değerli arkadaşım Prof. Dr. Hatice BAL YILMAZ'ın hazırladığı BEBEK MASAJI kitabı, dünyaya gözlerini açan tüm bebeklerin sağlıklı, mutlu bir yaşama başlamak ve sürdürmek için anne-babalara önemli bir kılavuz olacaktır. Uzun yıllardır kurs ve sertifika programları ile tüm meslektaşlarına Bebek Masajı teknikleri konusunda eğitimler veren, araştırmalar ve tezler yapan hocamızın kapsamlı ve detaylı olarak hazırladığı bu kitabın bebekler, bebek sahibi olacak anne adayları, anne-babalar, ebeler, yenidoğan hemşireleri ve tüm sağlık çalışanları için çok değerli bir katkı sağlayacağını düşünüyorum, kendisini kutluyor ve tüm çalışmalarında başarılar diliyorum.

Prof. Dr. Zümrüt BAŞBAKKAL

Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı

ÖNSÖZ

Bu kitap, ne kadar çok yaptığımız değil, ne kadar çok sevgi ile yaptığımız felsefesinden yola çıkılarak ve içine bol miktarda sevgi koyularak, benim bebek masajı ile tanışıp bugüne kadar süren 18 yıllık serüvenimin bir sonucu olarak hazırlanmıştır. Bu kitabı, dünyaya bıraktığınız sizlerden bir parça ve tanrının en büyük armağanı olan sevgili yavrularınızı büyütürken siz ebeveynlere bu keyifli yolculuktaki mücadelenizde küçük bir katkı olması dileklerimle sunuyorum. Sizlere ilk önce söyleyeceğim şey “mücadeleye hazır olun”. Kitabı elinizde tuttuğunuza göre; bu, sizin de bebeğinizle koşulsuz sevgi dilini yaratabilmek için hazır olduğunuz anlamına geliyor. Ne güzel, haydi, o zaman bu yolculuğa birlikte çıkalım. Yapmanız gereken tek şey çok basit, sadece kendinize güvenin, cesaret edin ve başlayın, cesaret mucizevidir.

Siz doğurmuş olun ya da olmayın evrenin sizi tanıştırdığı bu eşsiz varlık artık hayatınızda, hoş geldi, sefalar getirdi. Artık siz hiç bir zaman siz eski siz değilsiniz. Siz kendi kimliğinizin yanı sıra artık bir de “anne” ve “baba” kimliği taşıyorsunuz. Hayat artık tüm ebeveynlerde olduğu gibi sizin için de farklı akmaya başladı. Dileğim bu küçük meleklerin yaşamınızda yaratacağı mucizeleri görebilmeniz, duyabilmeniz ve hissedebilmenizdir, böylelikle birlikte yapacağınız bu hayat dansında uyumu yakalayabilirsiniz.

Sevgili anne ve babalar, bebeğinize daha iyi bir ebeveyn olmak için bu kitapla birlikte bir yolculuğa çıkıyorsunuz. Sizlere çok teşekkür ederim. Şu anda bu satırları okuyorsanız bu sizin bebeğiniz için daha fazla ne yapabilirim merakınız ve içgüdünüzün gücünü, ayrıca bebeğinizin de sizin gibi bir ebeveynle sahip olduğu için ne kadar şanslı bir bebek olduğunu göstermekte.

Beyin gelişiminin, bedensel ve duygusal gelişimin en hızlı olduğu ilk iki yıl bir insan hayatı için çok önemlidir. Bebekteki **temel güven duygusu** ve **anne-baba ve bebek arasındaki güvenli bağlanma** bu dönemde gelişir ve insanın tüm yaşamını etkiler. Bırakın telefon çalsın, size ulaşmak isteyen yine arayabilir, bırakın eviniz kirlensin, temizlenebilir, her şeyin telafisi

vardır fakat geçen zamanın asla! Lütfen, bebeğinizle iletişimin en keyifli dansı olan bebek masajı sırasında, ona dokunurken, bakarken ve konuşurken ***ailenizde kurulan bu sevgi temelinin kaç nesli birden etkileyeceğini hatırlayın.*** Toplumun en küçük ama en güçlü çekirdeğini oluşturan ailede ***SEVGİ DİLİ*** konuşulsun, en mutlu anne ve baba siz, en mutlu bebek de sizin bebeğiniz olsun. Kitapta da bolca göreceğiniz üzere bebekler/çocuklar söylenileni değil, gördüklerini, yaşadıklarını daha da önemlisi ***HİSSETTİKLERİNİ HATIRLAR.*** Masaj, bebeğinizin ileride sizden aldığı bu sevgiyi doğal olarak ve farkında olmadan başkalarına da vermesini sağlar. Bebeklikte güvenilirlik, inanç ve sevgiden oluşan bu unsurlar onun hayat boyu sürecek sevgi ve güvene dayalı ilişkilerinin temellerini oluşturur.

Evet, bebeklerimiz, yavrularımız bizim canımızın parçası ama en önemlisi onlar yüce yaratanın ruhundan birer parça ve Allah'ın bizlere emanetleri. Onlar bugün sizin bebeğiniz olabilir, ama unutmayın ki onlar aslında sizin ailenizin gelecek neslinin büyükannesi ya da büyükbabası. Onların en yakın rol modelleri sizlersiniz. Bizler hepimiz birbirimize görünmeyen iplerle bağlıyız. Hiçbirimiz birbirimizden ayrı değiliz. İnsanların birbirleri ile eğer bir şekilde yolları kesişmiş ise; bu bazen kısa bir süre için, bazen de yaşam boyu süren bir ilişkinin başlangıcı olabilir; benim de yolum sizlerle burada bu kitapta siz bu satırları okurken kesişiyor. Eğer insana ilişkin bu deryada bir damla katkım olabilirse ne mutlu bana. Ben eminim ki hepiniz bundan sonra dünyadaki en eşsiz canlı olan yavrunuzla ***“BEBEK MASAJI”*** sayesinde eşsiz deneyimler yaşayacaksınız. Siz de mutlu ve başarılı bir ebeveyn olmanın, bebeğinizle uyum içinde yaşamının aslında ne kadar kolay olduğunu bebek masajı sayesinde deneyimleyeceksiniz. Her şey ama her şey çok kolay, çünkü içinde zaten anne ve baba olmaya ilişkin bir usta var. Siz yalnızca içgüdülerinize ve size gönderilen bu küçük hediyeye güvenin ve mucizeyi yaratın. Birinin ne düşündüğünü daima onun yaydığı duygu denen frekanstan hissederiz. Eğer bir şeyi bilmek istiyorsanız yapmanız gereken tek şey onu hissetmektir. Hissettiklerimiz daima doğru olacaktır. Tüm bilgiye açılan kapı içimizdedir. Bilgi herhangi bir şeyin kanıtlanması değil, duygusal olarak hissedilmesi ve anlaşılmasıdır. Bir şeyi ancak içimizde hissettiğimizde ***“biliyorum”*** diyebiliriz. Bir şeyi bilmek, onu hissetmemize izin vererek onu tüm bedenimizde ve ruhumuzda deneyimlemekle olur. Bebek masajıyla bebek vücuduna sevgi ve saygıyla dokunulmasının

ne demek olduğunu öğrenir. Bir bebeğe masaj yapmak çok basit bir uygulama olmakla birlikte aynı zamanda bir sanattır. Gözlerinizle, sesinizle, ellerinizle konuşursunuz; bırakın hepsi kalpten aksın, burada olun ve tamamen şimdiyi yaşayın. Bırakın elleriniz bebeğinizle kusursuz bir uyum içinde hareket etsin. Yalnızca siz ve bebeğiniz, bu uyum çok kolay, içgüdüsel ve yatıştırıcıdır. Bu deneyimleri yaşarken yalnızca siz ve bebeğiniz olacak. İlerleyen zamanda siz bu eşsiz deneyimlerinizi paylaşırken yolculuğumuzun devam etmesini diliyor, bebek masajı ve yararlarına ilişkin bilgi, beceri ve davranış kazandırmayı amaçlayan bu kitabımın tüm anne-babalara ve bebek dostlarına yararlı olmasını umuyorum.

Sevgiyle kalın.

Prof. Dr. Hatice Bal-Yılmaz

KAYNAKLAR

1. Adamson S. (1993). Hands-on therapy. Health Visitor, 66:2, 48-5.0
2. Adamson S. (1997). Teaching baby massage to new parents. Complementary Therapies in Nursing and Midwifery. 2(6):151-9.
3. Agarwal K.N., Pushkarna R., Bhargava S.K., et al. (2000). Effects of massage& use of oil on growth, blood flow & sleep pattern in infants. Indian J Med Res, 112:212-7
4. Atkinson R.L., Atkinson R.C., Smith E.E. ve ark. (1999). Çev. Alagon Y., Psikolojiye Giriş, 12. Basım, Arkadaş Yayınları, 75-82.
5. Auckett A. (1979). Baby Massage: An Alternative to Drugs. Australian Nurses Journal. 9(5):24-7.
6. Baby Massage: Parents, babies bond well via massage. (2002). Jakarta Post, Sep 29.
7. Baby Massage. <http://www.organicbabies.com>
8. Baltaş A., Batlaş Z. (1998). Stres ve başa çıkma yolları. 18. Basım, Remzi Kitabevi, 186-193
9. Bal-Yılmaz H. (2004). Bebek masajının bebeklerde uyku süresine, büyüme-gelişmeye ve annelerde durumluk-sürekli kaygı düzeyine etkisinin incelenmesi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
10. Bal-Yılmaz H, Conk Z. (2009). “The Effect of Massage by Mothers on Growing Healthy Full Term Infants”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6(1):969-977.
11. Bal-Yılmaz H, Conk Z. (2006). Bebek Masajı, İzmir Güven Kitabevi.
12. Bergman N, (2005). More than a cuddle: Skin-to-skin contact is key. The practising midwife, 8(9):44.
13. Conk Z. (2000). Evliliğe ve anne-baba olmaya hazırlanmanın önemi. X. Ulusal Neonatoloji Kongresi, Kongre Kitabı, Antalya, 211-214
14. Cüceloğlu, D. (2016). Geliştiren Anne Baba. Remzi Kitabevi, İstanbul
15. Chapman, G. (2003). Çocuklar İçin Beş Sevgi Dili. Sistem Yayıncılık, İstanbul.
16. Field, T. (1994). The effects of mother's physical and emotional unavailability on emotion regulation. Monographs of the Society for Research in Child Development, 59;(2-3):208-227.
17. Field T. (2016). Massage therapy research review. Complement Ther Clin Pract. 24:19-31.
18. Field T. (2017), Newborn Massage Therapy. Int J Ped & Neo Heal. 1:2, 54-64.
19. Field, T., Healy, B., Goldstein, S. et.al. (1995). Infants of depressed mothers Infant Behavior and Development, 18(1): 1-13.
20. Field T., Schanberg S.M., Scafidi F. ve ark. (1986). Tactile /kinesthetic Stimulation Effects on Preterm Neonates, Pediatrics, 77:5, 654-658
21. Field T., Schanberg, S., Davalos, M., et.al. (1996). Massage With Oil Has More Positive Effects On Normal Infants. Pre-and Perinatal Psychology Journal, 11:2, 75-80.
22. Frey, W. H. I., & Langseth, M. (1985). Crying: The mystery of tears. Minneapolis, MN: Winston Press.
23. Gaerhardt S. (2015). Why Love Matters. 2nd. Edt.,Routledge Publishing.
24. Gray L., Watt L, Blass E.M. (2000). Skin-to-Skin Contact is Analgesic in Healthy Newborns. Pediatrics Jan;105(1):e14.
25. Güleç Şatır D., Kavlak O., (2015). “Baba-bebek bağlanması ve hemşirenin rolü”, Türkiye Klinikleri J Nurs Sci, 7:63-68.

26. International Association of Infant Massage, (2003). http://www.hot4rcpkidsfoundation.o.../international_association_of_infant_message.ht
27. Kavlak O., Şirin A., (2009) “Maternal Bağlanma Ölçeğinin Türk Toplumuna Uyarlanması”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6:198-202.
28. Kılıç, M. (2001). Dokunma ve Masajın Önemi. XI. Ulusal Neonatoloji Kongresi, 25-28 Haziran, Samsun, 225-235
29. Klaus M.H., Kennel J.H. (1976). Maternal Infant Bonding: The Impact of early Separation or Loss on Family Development, The C.V. Mosby Company, St. Louis, Toronto, London.
30. Poindron P. (2005). Mechanisms of activation of maternal behaviour in mammals. Reproduction Nutrition. Development, EDP Sciences, 45 (3):341-351.
31. Lessen-Firestone, J. (1999). Building Children's Brains. Oakland Schools. Waterford, MI.
32. Liu C, Liu J, Lin X. (2001). Effects of Touch on Growth and Mentality Development in Normal Infants. Zhonghua Yi Xue Za Zhi, 10;81(23):1420-3
33. Mainous R.O. (2002). Infant Massage as a Component of Developmental Care: Past, Present ,and Future. Holist Nurs Pract, 17(1):1-7
34. McClure, V. (2000). Infant Massage: A Handbook for Loving Parents. New York: Bantam Books.
35. Mercati M. (2003). Özsoy D. (Çev.) TUI-NA Çocuk Masajı.META Basım Yayım, İstanbul.
36. Miller S.R. (2008). Secure Attachment. <https://www.theounce.org/wp-content/uploads/2017/03/SecureAttachment.pdf>
37. Montagu A. (1986). Touching: The Human Significance of the Skin. 3rd ed. New York: William Morrow Paperbacks.
38. Poindron P. (2005) Mechanisms of Activation of Maternal Behaviour in Mammals. Reprod. Nutr. Dev. 45 341–351.
39. Sleep Your Baby and You. (2002). National Sleep Foundation. Jhonson & Jonhson Consumer Companies, Inc. www.sleepfoundation.org
40. Solter, A.J. Çocuğunuza Kulak Verin, Doğan Kitap, 2000.
41. Solter A. Understanding Tears and Tantrums. www.awareparenting.com
42. Stadlander L. (2016).Sensory-Based Calming Strategies for Infants. 31(4): 18-20.
43. Steptoe C. (2003). Infant Massage Enhances Bonding for Father and Baby. <http://www.infantmassage.com/fathers.htm>
44. Sunderland M. (2016). The Science of Parenting. DK Publishing.
45. Underdown, A. Norwood, R., & Barlow, J. (2013). A realist evaluation of the processes and outcomes of infant massage programs. Infant Mental Health Journal, 34, 483-495.
46. Uvnäs-Moberg, K. (2003). The Oxytocin Factor: Tapping the Hormone of Calm, Love, and Healing, Da Capo Press.
47. Walker P. (1995). Baby Massage. Judy Piatkus Ltd., New York
48. Yavuzer H. (1996). Çocuk Psikolojisi. Remzi Kitabevi, İstanbul, 35,36
49. <http://psychclassics.yorku.ca/Harlow/love.htm>
50. <http://www.dbe.com.tr/tr-TR/Content/Default.aspx?SectionID=546>
51. <http://www.livestrong.com/article/249859-language-development-in-mistreated-children/>